

פרק שני

"קשקושים", ציור וביטחון עצמי: מה הקשר?

"קשקושים", ציור וביטחון עצמי: מה הקשר?

.....

לצורך כתיבת ספר זה ביקשתי ממכרה, שיש לה ילד בן שנתיים וחצי, ציורים שלו. היא ענתה לי "אבל אלו רק קשקושים".

באמת? רק קשקושים?

לשרבוט, השם המקצועי לקשקוש, יש משמעות עצומה. הוא מסמן את תחילת תהליך היצירה ונותן ביטוי להתפתחות הרגשית של הילד, חושף את "ההדהוד הפנימי" של הדברים, כדבריו של הצייר וסילי קנדינסקי.

שרבוטים משקפים מצבי חיים. ככל שהילד ישרבט בהנאה ובספונטניות רבות יותר – כך היכולת שלו לתרגם את רגשותיו ומחשבותיו תשתכלל, וההתאמה בין העולם הפנימי לעולם החיצוני – תגדל. השרבוט מאפשר לבטא את היחסים עם הסביבה. זו צורת ביטוי מלאת חיים ודרך נפלאה להביע רגשות, להביע את החיוניות ואת העולם הפנימי העשיר עוד לפני הולדת המילים. אם מבינים את משמעות השרבוט, אפשר לכבד ולהעריך כל קו בו. עם בניית ההערכה הזו מעמיק גם הכבוד כלפי הילד והוא מרגיש מובן יותר. בדרך זו יגדל ביטחונו העצמי, הוא ירגיש חופשי להתבטא, מוערך על מי ומה שהוא, ויהיה לו אומץ לחקור ולהתנסות. מתוך כך הוא יוכל להמשיך לשרבט ולצייר בהנאה ולהניח את היסודות לייחודיות שלו.

מדוע השרבוט, הציור, הדימויים החזותיים והתגובה המיטיבה חשובים כל כך?

הם מאפשרים ניסוי וטעייה ומרחב בדיקה לשאלה: "מי אני?" הם מאפשרים לחוש שמחה, הנאה, סיפוק ורגיעה. הילד זוכה למרחב שבו הוא יכול ללמוד ולהכיר את יכולותיו.

הציור והשרבוט מאפשרים דרכי ביטוי חופשיות, המעניקות אומץ וביטחון, ואת היכולת לסמוך על עצמך ולבנות זהות עצמאית. כל אלה כלים התורמים לבניית דימוי עצמי גבוה.

השרבוט והציור גם פותחים מרחב נוסף ואלטרנטיבי בו אפשר לתפוס מקום, לראות ולהיראות. זהו מקום לבטא את קשת הרגשות הפנימיים, גשר בין העולם הפנימי לעולם החיצוני, כלי להכרה והעשרה לעולם הדמיון ולעולם הממשי, המציאותי.

שרבוט וציור עוזרים לשפר את יכולת התכנון וההתארגנות, ההתמדה וההתמסרות לדבר. הם כלים נפלאים לפיתוח יכולת ההסמלה והדמיון, וגם לשיפור מיומנות ההבעה והתקשורת הבינאישית של הילד, המהווה אמצעי לקירוב בין הורים (ודמויות משמעותיות נוספות בסביבה) וילדיהם.

ולאמא ששואלת אותי: **למה הילד שלי אף פעם לא מצייר?** מדוע מגירות הציורים שלו בגן היו תמיד ריקות? אני בדרך כלל מסבירה: השרבוט והציור נוצרים בטבעיות ובאינטואיטיביות בכל מקום ובכל דרך. הפעוט ישרבט בחוף הים או בשעת משחק, או תוך כדי אכילת דייסה. ילדים ש"לא מציירים" הגיעו אלי לפעמים לטיפול - וראו זה פלא - הילד החל לאהוב לצייר ולהינות מהציור.

איך זה קרה? לא עשיתי הרבה. "פשוט" הקשבתי לציור בלי ציפיה ובהנאה רבה ממה שהוא הביא. וזה עבד. הילד החל לצייר בשמחה ובאהבה. אז מדוע לפעמים נמנעים מלצייר על נייר? ציפיות. יתכן שציור על נייר מכתוב יותר ציפיות לתוצאות, ציפיות שאותן הילד קולט מהסביבה, והן משפיעות על יכולת הייצור בחזקת "חרדת ביצוע". יתכן שאם אותו ילד היה גדל בג'ונגל היה מצייר בחופשיות, במקום שבו הציפיות לתוצאות לא קלקלו את הנטיות הטבעיות של הפעוט.

נכון, לא כל הילדים שווים בשליטתם בשרבוט וביכולות הציור. יש ילדים עם יכולות ושליטה גבוהות או נמוכות יותר, הפרעות התפתחותיות, מוטוריות, וקשיים בקשב ובריכוז (אותם לעיתים כדאי לבדוק). אבל מה קרה לאהבת המשחק ככה סתם? ליצור רק כדי ליהנות? בספר זה לא נעסוק בהבדלים ביכולות, אלא באהבת המשחק וביצירה האפשרית והחשובה להתפתחות של כל אחד מאיתנו.

*"מעשה הציור הוא חלק מצרכיו של האדם וכל אחד יכול לעשות זאת.
הוא מעניק עונג שאין שיעור לו".*

ארנו שטרן, חלוץ החינוך היצירתי

האני", כתהליך של ויתור האשליה של הילד על היות הוא ואמו אחד, היא גם היווצרות ההכרה שקיים "אחר".

בהמשך, כשקיים האחר, הילד מתחיל לקלוט מהר מאוד שהוא נרָאָה, והאופן שבו הוא נרָאָה – משפיע. הקשר עם "האחר" הולך ומתפתח ומשפיע על מודעות המצייר לנוכחות האחר. הילד המצייר לומד שהאחר מגיב! התגובה מתחילה להיות משמעותית ומשפיעה על האופן בו הילד מצייר. יש לו כבר מודעות וכעת הוא גם מעוניין שהציור ימצא חן בעיני המתבונן. הילד מתחיל לתפוס את עצמו על פי תגובת האחר.

ז'אק לאקאן, מחשובי האנליטיקאים, עסק בתפקיד המבט ובמשמעותו בתהליך ההתפתחות של התינוק. הוא כינה את השלב הזה של תהליך ידיעת קיום ה"אני" וה"אחר" כשלב המְרָאָה.

לאקאן כתב כי זהו התהליך בו מתגבש ה"אני" מתוך הדימוי והשתקפות מבטו של ה"אחר" בתוכו.

המסע בעקבות ה"אני האמיתי" והניסיון לאמוד כמה מה"אחר" מגולם בי, איך וכמה אני מושפע מהאחר - רק מתחיל כעת.

הדיאלוג בין הילד, הממלא אחר ציפיות ה"אחר", לבין זה שממלא את רצונותיו וצרכיו שלו, ימשיך להתקיים עוד שנים רבות. ניתן להבין מכך שתשומת הלב והמודעות לאופן ההתבוננות, לתגובה המעודדת יצירה חופשית וכנה, הן חשובות מאוד לשמירת ה"עצמי" של הילד, לביטחון שלו ולהרגשה שהוא אהוב בזכות עצמו. התגובה הזאת תשפיע על התפתחות השמחה והיצירתיות שלו.

בפרקים הבאים אתאר בפירוט את התנועה וההתפתחות שהנפש והציור עושים בו-זמנית, כדי להעמיק את אופן ההתבוננות ותשומת הלב.